

KRÓNIKA

Köszöntjük a XXIII. Honismereti Akadémiát!

A Vas Megyei Honismereti Egyesület négy éve

Akárcsak az országban másutt, 1990-ig megyénkben a Hazafias Népfront adott intézményes keretet a honismereti tevékenységnek. Bizonyíthatóan – és ebben dr. Bariska István községi levéltárigazgatónak nagy érdemei voltak – átlag feletti teljesítménnyel dolgozott az akkori Honismereti Bizottság. Miután a Hazafias Népfront megszűnt, két lehetőség adódott: a honismereti kutatók vagy magányosan végzik tovább áldásos tevékenységüket, vagy létrehozzák civil szervezetüket, vagyis megyei egyesületüket. Ez utóbbira 1991. január 26-án, Szombathelyen került sor. Akkor 66-an döntöttünk arról, hogy egyesületbe tömörülünk. Melegében megfogalmaztuk és elfogadtuk alapszabályunkat, megválasztottuk a 9 tagú vezetőséget (elnöke: dr. Szabó László, a Vas Megyei Pedagógiai Intézet igazgatója, titkára: Horváth György, a Megyei Művelődési- és Ifjúsági Központ igazgatója lett) és a három tagú számvizsgáló és ellenőrzési bizottságot. Megítélésünk szerint az elnökség összetétele az operatív működés szempontjából előnyös, hiszen abban többen vagyunk intézmények vezetői, képviselteti magát a Vasi Honismereti Közlemények szerkesztősége, van benne hivatásos újságíró és a mozgalom régi, elismert tekintélyei. Ugyanakkor joggal lehet hiányérzetünk is, hiszen a vezetőségbe csak két vidéki került, noha a megye honismereti mozgalmának számos településen van figyelemre méltó gócpontja.

Az egyesület taglétszáma 1991-től folyamatosan nőtt. Jelenleg 89 egyéni és öt kollektív tagja van: a Csaba József Honismereti Egyesület Körmendről, a Honismereti Munkaközösség Celldömölkéről, a Honismereti Szakkör Sárvárról, a Honismereti Kör Csepregről és a Söptey Péter Mester Társasága Velemből. Mire e sorok megjelennek, nagy valószínűséggel egyesületünk tagja lesz a Vas Megyei Könyvtárosok Egyesülete is, amelynek mintegy 120 egyéni tagja van. Ez a változás nemcsak a mennyiségi növekedés okán fontos, hanem azért is, mert a könyvtárosok és a könyvtárak – helyzetük-nél fogva – számottevően segíthetik a gyakorlati tevékenységet. Egyesületünk 1992-ben csatlakozott a Honismereti Szövetséghez, amelynek elnökségébe delegálta Szabó Lászlót, akit aztán a pécsi közgyűlésen meg is választottak.

Az egyesület szervezeti élete rendszeres és kiegyensúlyozott volt. Az alapszabály ugyan csak két évente írja elő kötelezően közgyűlés megtartását, elnökségünk mégis

úgy döntött, hogy minden évben legyen közgyűlés. Álláspontunkat az élet igazolta. Közgyűléseinket élénk gondolatcsere, népes részvétel jellemezte. Ehhez az is hozzájárult, hogy azokat mindig más városban tartottuk (Szombathely, Sárvár, Kőszeg) és az egyesületi élet elemzésén túl más, a honismerethez kapcsolódó ismertető, előadások is elhangzottak (Sárváron: megemlékezés a helyi szakkör 25 éves jubileumáról, Bariska István előadása a helytörténeti kutatás eljárásairól; Kőszegen: tájékoztató a mezőgazdasági szakközépiskolai honismereti tevékenységéről); és ezzel a programot illetve annak egy részét nyitottá lehetett tenni. A vezetőség évente 6-9 ülést tartott. Vezetőségi üléseink számottevő részét is kihelyeztük (Szentgotthárd, Őrszentpéter, Vasvár, Csörötnek), hogy hitelesebb képet kapjunk a területi munkáról, illetve jelenlétünkkel, tanácsainkkal motiváljuk azt.

Egyébiránt példamutató, a tájegységre is kisugárzó honismereti munka folyik Celldömölkön, Kömenden és Sárváron. Celldömölkön a megújulás jelei mutatkoznak még akkor is, ha emberi okokból, sajnálatosan két szekértábor működik. Állításunkat azzal hitelesítjük, hogy a Honismereti Munkaközösség 1994. évi pályázatára 6 igen színvonalas, tudományos igényű dolgozatot nyújtottak be: egy II. díjas tanulmány részletét a Honismeret e számában meg is ismerheti a tisztelt olvasó. Kömenden a Csaba József Honismereti Egyesület tartalmas munkáját a várossá válás 750. évfordulójára való felkészülés termékenyítette meg; a sokrétű programból kiemeljük az igen sikeres Várostörténeti Akadémiát. Sárváron a szakköri élet rendszeressége és tervszerűsége, a Honismereti Híradó megjelenítése érdemel kitüntető figyelmet. Sajnálatos, hogy a korábbi időszakban tapasztalt ügybuzgalom Szentgotthárdon visszaesett, és hogy Vasváron – a figyelemre méltó személyes ambíciók és teljesítmények ellenére – nem született meg az összefogás, továbbá, hogy az Őrségben a stagnálás, talán a hanyatlás jelei mutatkoznak. Vegyük számba, hogy egyesületünk tevékenységének mely területei voltak igazán sikeresek!

1. Honismereti fórumok

Amint a szervezeti kérdések körében is megemlítettük, célzottan törekedtünk arra, hogy minden évben nyilvánosságot teremtsünk tagjainknak egyrészt kutatási eredményeik bemutatására, másrészt egy-egy helyi honismereti műhely megismerésére. Így – többek között – honismereti napot szerveztünk – több esetben helyi társszervezetekkel – Hosszúperesztegen, Kömenden, Sárváron, Celldömölkön, Vasváron. A hosszúperesztegi találkozóra – amelynek vezérszónoka Pozsgay Imre volt – P. Kovács Imre Hosszúpereszteg kilenc évszázada című könyve megjelenése adta az alkalmat. Annak ellenére, hogy munkanapra esett a rendezvény, a helybeliek és a megye minden részéből odasereglett polgármesterek és honismereti munkások, zsúfolásig megtöltötték a termet. A nyitóelőadáson kívül megismerkedhettek a jelenlévők Rumi Rajki István művészetével és műhelyvitát is szerveztünk a falumonográfiák és krónikák írásáról. A jelenlévők felhívást fogadtak el – tekintettel a közelgő millicentenáriumra is – a krónikaírás fölélesztésére. Őszintén be kell vallanunk, hogy a felhívásnak csak gyér visszhangja és mérsékelt hatása volt. Erre is jellemző, hogy a Megyei Önkormányzat és egyesületünk pályázatára csak 16 község jelentkezett falukrónikáját írandó illetve megírandó.

A sárvári honismereti napon elsősorban a szakköri munka időszerű tartalmi és módszerbeli kérdései kerültek terítékre (Naszáros István, Csík András, Szabó Károly előadásai) és néhány kutató számolt be egy-egy jelentős résztémáról (pl. Kiss Kálmán, Kiss Gábor, Ács László, Mukicsné Kozár Mária, Herényi István).

Celldömölkön négy előadás (Nádasdy Lajos: Adatok Nemesdömölk XVIII. századi iskolatörténetéhez, Koszorús Ödön: Az ikevári Árpád-kori ásatások sajtóvisszhangja, Vízi László: Csaba József munkássága, élete egy bibliográfiai kiadványban, Szibler

Imréné: Sárvári templomok, harangok, keresztek) után a 120 éves celldömölki fűtőházat bemutató kiállításon vettek részt a jelenlévők, majd nosztalgiaünnepségre indultak.

A körmendi fórum a helyi kutatók bemutatkozását, a 750. évfordulóra való ráhangolást szolgálta. Ennek jegyében adott tájékoztatót Szabó László, a Jubileumi Bizottság elnöke, az előkészületekről, Kondicsné dr. Kovács Éva a Csaba József Honismereti Egyesület munkájáról, dr. Stipkovits Ferenc a két világháború közt készült körmendi képviselőtestületi jegyzőkönyvek üzenetéről, dr. Nagy Zoltán a készülő Vas megyei szerszámkataszter munkálatairól szolt, Szinetár Miklós a körmendi kastélypark értékeit mutatta be. A program jeles része volt dr. Kanyar Józsefnek, a Honismereti Szövetség elnökének a tájékoztatója a honismereti mozgalom időszakos feladatairól.

A vasvári fórum Iványi Béla helységéről írt tanulmánya ismételt megjelenése, a középkori Vasvárt bemutató új kiállítás megnyitása és a múzeumalapító, 100 éve született Németh Antal emléke előtti tisztelgés jegyében fogant. Az előadók a Savaria- és a Vasvári Helytörténeti Múzeum dolgozói, kutatói voltak (dr. Kiss Gábor, Dénes József, Zágorhidy-Cigány Balázs). A program iránt a város vezetői részéről kitüntetett figyelmet tapasztaltunk, a lakosság részéről mérsékelt érdeklődést.

2. Táborok és honismereti akadémiák

Mozgalmunknak illetve egyesületünknek egyik legsikeresebb tevékenységi területe a tábori munka. Kialakult ennek megyei rendszere. Évről-évre – az MMIK pótolhatatlan közreműködésével – megszervezzük a honismereti gyermektábort és a felnőttek részére a honismereti-valóságismereti népfőiskolát.

A gyermektábor rendkívül népszerű, ezért a jelentkezők közül válogatni vagyunk kénytelenek. Elsősorban azokat a gyermekeket fogadjuk, akik előzőleg a tematikus pályázaton jól szerepeltek. A gyermektábor állandó helye Velem. Minthogy ebben a táborban évről-évre más és más gyerekek jutnak el (egy-egy gyerek legfeljebb kétszer vesz részt), témája és funkciója hagyományosan azonos illetve hasonló. Így a jelenlévők megismerkedhetnek a hagyományos falusi étellel (pl: kenyérsütés), a környékre jellemző szőlőműveléssel, a néprajzi gyűjtés alapjaival, Kőszeg várostörténetével. A tábor az utóbbi években befogad szlovéniai magyar gyerekeket is. A tábor sikerében meghatározó szerepe van Szakály Ferenc tanár fáradhatatlan ügybuzgalmának.

A felnőtt tábor jellegében más. Ide ugyanis évről-évre visszatér egy kb. 15-20 fős „törzsközönség”, gyakorlattal rendelkező mag, amelyet kiegészít az alkalmi érdeklődők köre. Ezért is: ennek a tábornak a tematikája nem lehet sohasem azonos, sokkal inkább egymásra épülő. Az elmúlt négy évben két témakör kapott prioritást:

a) a II. világháborút követő történelmünk újraértékelése; figyelemfelkeltés az eddig tabunak szánt témák (pl: hadifogság, törvénytelenések, kitelepítések, 1956 stb.) kutatására,

b) a milicentenáriumra készülési jegyében a magyarság őstörténete, honfoglalás-honalapítás.

A népfőiskola egy nyáron kimozdult Velemről, Vépen működött, ahol – frissítő újdonságként – gyűjtöttek is a résztvevők. Ennek ellenére az a vélemény alakult ki a körökben, hogy Velem jobb lehetőséget nyújt a műhely-jellegű tevékenységre.

A Honismereti Szövetség – illetve jogelődje – immár több mint húsz éve – megszakítás nélkül – megrendezi az ún. Honismereti Akadémiát. Az elmúlt 4 évben arra törekedtünk, hogy megyénkből minél többen vegyünk azokon részt, hiszen a nyári akadémiák megtermékenyítő hatást gyakorolhatnak a megyei munkára is. Az akadémiákon 8-12 fővel voltunk jelen. Öröndetes tény – és egyben munkánk elismerése –, hogy a váci akadémián Gyopáros L. Zsuzsanna óvodai szaktanácsadó és Szakály

Ferenc önálló előadással léphetett a nagy nyilvánosság elé, Szabó László pedig a középiskolai szekció munkáját irányította.

3. Honismereti kiadványok

A megye honismereti mozgalmát reprezentálja a Vasi Honismereti Közlemények, amely 1944-ben volt húsz éves. Az eddigi évente két alkalommal megjelent periodika országos összvetésben is az élre kívánkozik. Tudatos szerkesztői filozófia, kialakult rovatrend, nyelvi és formai igényesség jellemzi. Nyitott a nemzetiségiek és a határon kívül élő – Vas megyével határos területek – magyarsága és problémái irányába. Az elért és állandósult színvonal okán ez évtől negyedévente jelenhet meg; Vas Megye Önkormányzata nagylelkű támogatásával, a Levéltár figyelmes gondozásában. A 20 éves folyóirat repertórium is elkészült. Eszerint 491 közlemény jelent meg benne; 11 személy 10-nél több írással szerepel. 1985-ben és 1990-ben megjelentette a Vasi Honismereti Kislexikont is, alkalomadtán annak kibővítése, naprakésszé tétele szóba jöhetne. A szerkesztőbizottságnak – amely természetesen anyagi ellenszolgáltatás nélkül dolgozik – 20 éve folyamatosan tagja Pethő Gyula és Zsámboki Árpád.

Ugyan nem kapcsolódik egyesületünkhöz szorosan a Vasi Szemle – ha csak annak okán nem, hogy szerkesztői bizottságában többen ügyködünk, sőt jelenlegi főszerkesztője, dr. Gyurácz Ferenc, egyesületünk tagja –, mégis meg kell a lapról emlékeznünk, hiszen a legrangosabb honismereti folyóirat a megyében, amely 60 éve szolgálja a közt, és amelynek gazdagodására, megújulására a főállású szerkesztői státus és az önálló infrastruktúra lehetőséget teremt. A jubileumi ünnepség három tartalmi elemzését – a négy közül – egyesületünk tagjai – dr. Gonda György, dr. Kuntár Lajos és dr. Szabó László – végezték. Kölcsönös együttműködési készséget és toleranciát kíván a jövőben a két, új pályára állított folyóirat szerkesztőinek, kiadóinak jó együttműködése, hogy ne értelmetlen rivalizálás, hanem ésszerű feladat- és munkamegosztás jellemezze tevékenységünket.

A négy évben számtalan helytörténeti-honismereti jellegű kiadvány jelent meg megyénkben. Csak néhányra utalok: a szombathelyi és a Vas megyei képeskönyv, a Régi képeslapok Szombathelyről, a már említett hosszúperesztegi monográfia, a szentgotthárdi szakképzés 100 éve, Olad 1000 éve, két történelmi olvasókönyv – az egyik Sárvári anyaggal Naszádos Istvántól, a másik körmendivel Kondicsné dr. Kovács Évától –, a celldömölki evangélikus egyházmegye 200 éves története, Iványi Béla: A középkori Vasvár, Pintér Pál: Séta Körmenden című munkája. Elkészült Izsákfa monográfiája, megjelent Körmend története. Külön kell megemlékeznünk azokról a kiadványokról, amelyekhez egyesületünknek köze van. Ezek pedig: a Szombathelyi Tűzoltóság története (1992); a Vasi Honismereti Kiskönyvtár létrehozása. A sorozat első könyvei Kövér István: Sztrájkok a szombathelyi vasútigazgatás területén, valamint Kuntár Lajos munkája, ez mintegy ajándék-meglepetés a 80. születésnapra.

4. Ifjúsági munka

Az egész magyar honismereti mozgalom egyik legneuralgikusabb pontja az ifjúság megnyerése az ügynek. Ebben a tekintetben nekünk is van mit tennünk, hiszen egyesületünk tagságának átlagéletkora nagy, új arcokkal nemigen találkozunk közösségünkben. Amikor az ifjúság körében végzett tevékenységünk erősítését megcéloltuk, persze nem is elsősorban szervezetünk létszámának bővítése lebegett a szemünk előtt, hanem az, hogy sajátos eszközeinkkel erősítsük tanulóinkban a hazaszeretet érzését és a nemzettudatot. A Honismereti Szövetség Vas megyei kezdeményezésre indította el az 1993/94. tanévben az Emese álma – Mítosz és történelem – vetélkedőt középiskolások

számára azzal, hogy az három éves lesz, a millecentenárium évében fejeződik be, és – minél több gyereket megmozgató – évente országos döntőig zajlik a verseny. Az első év nagy vasi sikerrel zárult. A siker első mutatója az érdeklődés nagysága volt. Országosan 725 csapat nevezett, ebből 39-en a mi megyénkből. Külön kiemelkedő a Szombathelyi Gépipari Szakközépiskola (7 csapat), a Jurisics Gimnázium, Kőszeg (6 csapat), a Nagy Lajos Gimnázium (3 csapat), a Kanizsai Dorottya Gimnázium (3 csapat).

Az egyik területi döntőt is Szombathelyen rendeztük, ahonnan a Nagy Lajos Gimnázium két csapata és a Gépipari Szakközépiskola egy csapata a döntőbe jutott. Az országos versenyen a gimnáziumi kategóriában az NLG I. csapata 157 ponttal az I., a második csapata 148 ponttal a IV. helyezett, a szakközépiskolai kategóriában a gépipari csapata 158 (!) ponttal I. lett.

Annak ellenére, hogy az idei év versenyének visszafogottabb volt a megelőző beharangozása, nyilván a tavalyi kedvező tapasztalatoknak köszönhetően országosan 957 csapat jelentkezett, és 160 határon túli csapat. Vas megye – méreteihez képest – messze az első helyet foglalja el. Abszolút számban is csak a 2 milliós főváros előzi meg (92 csapat), megyénkből 91 csapat (38 gimnáziumi – 9 másodsor, 51 szakközépiskolai – 13 másodsor, 2 szakmunkás) versenyez. Különösen örvendetes, hogy újabb iskolák is csatlakoztak a programhoz (Körmend Gimnázium, Savaria Szakközépiskola). Ki kell emelnünk a Savaria Szakközépiskolát (16 csapat), a Kölcsey Gimnáziumot (10 csapat), a Jurisics Gimnáziumot (10 csapat), a Nagy Lajos Gimnáziumot (9 csapat), a Gépipari Szakközépiskolát (7 csapat).

Amennyire örömteli a középiskolai verseny állapota, annyira sajnálható, hogy az általános iskolások számára kiírt vetélkedőt a Szövetség szándékai ellenére nyugodtan nyilváníthatjuk sikertelennek. Ennek a tavalyi, első fordulójára Győr és Vas megyéből összesen 3 csapat érkezett, a verseny folytatásáért mindent megteszünk, de az ma is kétséges. Ne vádoljanak ízléstelen propagandával, de a hitelességhez hozzátartozik: középfokú intézmények versenyeit a Honismereti Szövetség mellett a megyei pedagógiai intézetek, az általános iskoláit pedig a tankerületi oktatásügyi központok gondozták.

Az országos vetélkedőn túl is eredményes a gyermekek közti tevékenységünk. Évente a gyerektábor 50 helyére 80-110 jelentkező van, és az immár 6 éve folyamatosan meghirdetett (ebben egyesületünk 1991-től vesz részt) pályázatok is igen sikeresek.

Befejezésül munkánk néhány hiányosságára és fogyatékoságára hívnám föl – jelzészertően – a figyelmet.

1. Egyesületünk vonzása és hatása térségenként egyenetlen. Nem igazán lehetünk elégedettek a megyeszékhely értelmiségi centrumaira (pl: felsőoktatás), Kőszeg és környéke, Szentgotthárd térségére való kisugárzásunkkal.

2. Nem volt elég energiánk tevékenységünknek a nyilvánosság előtti propagálására. Programjaink csak kisebb részéről tudósított érdemben a sajtó; tevékenységünkről még a Honismereti Szövetséget sem tájékoztattuk rendszeresen.

3. A nemzetiségi honismereti munkára nagyobb figyelmet kellett volna fordítanunk; nem sikerült igazából integrálnunk a nemzetiségi honismereti tevékenységet a megyei munkába.

4. A harminc-negyven évesek egyesületünkben alulreprezentáltak, kevés a fiatal-középkorú pedagógus is.

Dr. Szabó László

Általános iskolások honismeretre nevelése Vas megyében

Addig hajlítsd a fát, amíg fiatal!

Az általános iskolák felső tagozatos tanulóinak körében a fenti tevékenységi területen négy évtizede, megyei szinten pedig csaknem egy évtizede tevékenykedem mint szervező, kivitelező, úgy is mondhatnám „mindenes” szerepben, de ehhez a munkához minden segítséget megkaptam a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központtól, a Vas Megyei Pedagógiai Intézettől és a Vas Megyei Honismereti Egyesülettől.

Hogy is kezdődött a honismerettel való megfertőzőségem? 1957-től számíthatom a kezdeteket. Ekkor kerültem Vas megye „érintetlen”, néprajzi értékekben gazdag tájára, az Őrségbe. Magyarszombatfán részt vettem, főleg felnőttekkel, a leendő fazekas múzeum anyagának összegyűjtésében. Majd 1968-ban a Hegyhát egy kicsiny falujába kerültem: Hegyhátszentpéterre. A faluval történő ismerkedés alkalmával „felfedeztem” életem legszebb népi lakóházát, amely faragott és festett oromzatával, csonkakontyos zsúptetőzetével azonnal a szívembe lopta magát. Feleségemmel együtt elhatároztuk, hogy megvásároltatom és összegyűjtöm a berendezési tárgyakat, s ebbe a munkába az általános iskolai tanulóimat is bevonom. Az álomból valóság lett: Vas megye, talán az ország egyik legszebb népi építészeti műemlékegyüttese fogadhatja itt a múlt iránt érdeklődő hazai és külföldi látogatókat. Az Őrségben és a Hegyháton eltöltött 21 év alatt sokrétű néprajzi helytörténeti ismeretre tettem szert, amit mint magyar-történelem szakos tanár és tanító iskolám tanulóival megismertettem. Igyekeztem őket bevonni a gyűjtőmunkába, és minden lehetőséget megragadtam, hogy hasson rájuk szülőföldjük gazdag néprajzi hagyománya, értékes történelmi emlékei. Ízelítőül egy-két példát: az 5. osztályosokkal a Tájházban tartottuk meg a „Népköltészet” műsor óráját; a kuruc szabadságharc egyik jelentős dunántúli csatájáról, a győrvári csatáról (1706. nov. 6/7) a helyszínen tartottam meg az órát, az emlékművet illetve annak környékének gondozását a tanulóim vállalták. Ezeknek azonban kis hatósugaruk volt, csak iskolám tanulóira hatottak, legföljebb 20 km sugarú körben sikerült megnyernem a tanárokat és tanulóikat a néprajzi és történelmi helyi értékeinek megbecsülésére, a tanórákon történő felhasználásra.

1980-ban Szombathelyre kerültem, egy lakótelepi iskolába. Az első évtől kezdve tanulóimmal együtt szorgalmasan látogattuk tanórán és tanórán kívül a múzeumokat, a régészeti lelőhelyeket Szombathelyen és Vas megyében. A helyi múzeumokban már kívülálló munkatársnak tekintettek. Így kerültem az MMIK egyik szakelőadójának, Pete Györgynének látókörébe, aki felkért arra, hogy vezessek az MMIK-ban egy honismereti-helytörténeti szakkört. Azzal a feltétellel fogadtam el a lehetőséget, hogy a szakkör „megyei” kisugárzású „nyitott” szakkörként működhessen.

Ebben a szellemben kezdtem meg a munkát és végzem az általános iskola tanulóinak körében: Szombathely illetve megyei szinten. Ebből „logikusan” következik: a tevékenység területe széles és sokszínű. A következőkben néhány területről adok rövid ismertetést.

1. Néprajzi-helytörténeti pályázat az általános iskolás tanulóknak.

E tevékenységet már 6. éve folytatjuk. Ez annak is köszönhető, hogy sikerült a tanárokat-tanulókat megnyerni. Hogyan? Több dologgal is: kérés esetén (iskolánként, körzetenként) a pályázó tanulóknak felkészítő foglalkozást tartok, minden pályázó személyre szóló visszajelzést kap munkájáról, a díjazás sokrétű: oklevelek (emléklapok), könyvjutalmak és egynapos, megyén belüli kirándulás, a segítő tanárok közül az arra érdemeseket is meghívjuk a jutalomkirándulásra. Az elmúlt évek témái:

(1989) Két nemzedék (nagy szülők és szülők); (1990) Egyesületek, körök; (1991) Tűzoltóság településemen; (1992) Hétköznapok és ünnepnapok településemen; (1993) Nagyszüleink iskolája; (1994) Kismesterségek vagy malmok és molnárok. Nagyon népszerű volt: Hétköznapok és ünnepnapok településemen (117), Nagyszüleink iskolája (126). Évente 80 pályamunka érkezett átlagosan. Nyereség, hogy a pályázó tanulókon kívül az osztálytársak is ismerkedhettek a múlttal.

2. *Ismerd meg megyédet!* Nyílt szakköri napokon 5 foglalkozás keretében a megye tájait mutatom be (néprajzi, történelmi, építészeti, földrajzi stb.) előadás, video és beszélgetés segítségével. Az előadások/foglalkozások után a tanulók az adott tájjal kapcsolatban érdeklődő kérdéseket tehetnek fel. Ezután – minden alkalommal – 13+1 kérdésre kell rövid választ adniuk egyéni vetélkedő! A záró, 6. foglalkozáson az iskoláktól részt vevő tanulók csapatot alkotnak és vetélkedően dől el az iskolák helyezése. A jutalmazás többszintű: a 13+1 kérdésben a legtöbb pontot elérők könyvjutalmat, a csapatok oklevelét, csapatjutalmakat kapnak (ezzel is gyarapodhat az iskola könyvtára a helytörténeti könyvekkel) és a csapat tagjai egyénileg is kapnak könyvjutalmat. A foglalkozásokon rendszeresen részt vevő tanulók emléklapot kapnak – ezeket a MMIK nyomdája készíti el. A csapatok részére a legnagyobb jutalom – helyezés sorrendjében – egynapos ingyenes megyei kirándulás.

3. Ismerkedés a megye néprajzi építészeti, történelmi stb. nevezetességeivel *kirándulás* keretében. Ezen az egynapos kiránduláson a néprajzi-helytörténeti pályázat helyezettei és értékes pályamunkát író tanulók, az *Ismerd meg megyédet* vetélkedően részt vevő csapatok tagjai vehetnek részt, meghívunk erre az útra 4-5 nevelőt is, akik tanulóikkal átlagon felül foglalkoztak! A kirándulás célja a jutalmazáson kívül a megye értékeinek helyszínen történő tanulmányozása, a szerzett ismeretek elmélyítése, a szülőföld mélyebb megismerése. Az útvonalat évente változtatjuk.

4. a) *Tájegységi rejtvényfüzet és vetélkedő*

Talán országosan is egyedülálló kezdeményezés volt 1993/1994-ben, hogy az *egész megyét* tájegységenként rejtvényfüzettel bevontuk a szűkebb szülőföld részletes illetve alaposabb megismerésébe. A kutató- és gyűjtőmunka alapján tudták a tanulók – a megadott irodalom ebben segítségükre volt – a rejtvényfüzet kérdéseire a helyes választ megadni, a rejtvényfüzetet kitölteni. A gondos előkészítés – az iskolák nevelőinek megnyerése – után az iskolák-tanulók bekapcsolódása várankozásainkat felülmúlta. Több városi könyvtár (Szombathely, Kőszeg, Szentgotthárd) nyújtott segítséget, kiemelkedő együttműködés alakult ki a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, valamint Sárvár könyvtárosaival – köszönet érte.

A rejtvényfüzetet megoldó iskolák tanulóinak többhelyen második fordulót is szerveztünk csapatversennyel, ilyenek voltak Óriszentpéter, Vasvár, Szombathely és Sárvár. A csapatversenyre meghívtuk az önkormányzatok vezetőit is. A jutalmazás emléklappal (minden tanuló kapott), oklevéllel, egyéni és csapatdíjakkal történt. A vetélkedő tanulságos volt a tanulóknak, tanároknak és a szervezőknek egyaránt.

b). Megyei rejtvényfüzet és vetélkedő.

Az 1994/95-ös tanévben e munka fő szervezői és kivitelezői tevékenységét a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár vállalta magára. Új megoldással próbálkoztunk: a rejtvényfüzet az egész megyére vonatkozóan tartalmaz kérdéseket. Az első fordulón 310 tanuló vett részt (ez kevesebb mint tavaly a tájegységenkénti résztvevő), március végén a második forduló csapatversennyel zárul. Az iskolák 4 fős csapattal vehetnek részt a vetélkedőn, ha az első fordulóban is részt vettek. Egyéni meglátásom: vissza kell térni a tájegységenkénti rejtvényfüzet és vetélkedő módszeréhez – ez a forma a tanulók tömegeit mozgatja meg, s ez a fontos cél!! Talán ezután érdemes a tájegységenkénti győzteseknek megyei döntőt tartani.

5. Honismereti szaktábor.

A tanulók évi honismereti-helytörténeti-néprajzi tevékenységének legnagyobb elismerése a velemi táborban való részvétel. A siker legfőbb oka a sokrétű, sokszínű program: a komplexitás, a programot megálmodó, továbbfejlesztő és megvalósító lelkes és gyermekszerető, fáradhatatlan kis csapat – a táborvezetőség. A tábornak kipróbált, a helyhez igazodó programja van, amelyet az időjárás illetve az időszertől évfordulók módosíthatnak.

A táborozáson 50 fő vehet részt. Az elmúlt két évben Szlovéniából is voltak táborozóink, akik sok élménnyel és ismerettel gazdagodva térhettek haza. Nagyon jól érezték magukat, sok baráttra tettek szert.

Ha szerény írással sikerült használható ötleteket adnom e területen munkálkodóknak, nem volt felesleges a beszámoló megírására fordított fáradozásom.

Szakály Ferenc

A Rumi Rajki István Műpártoló Kör

A polgárosodásnak mindenütt jellemzője a különböző egyesületek, asztaltársaságok, klubok létrejötte és működése. Magyarországon sem volt ez másként, ahol 1945 előtt virágzó egyesületi élet volt szerte az országban. A „szocialista” korszak sajnos megszüntette ezeket a polgári szerveződéseket és később is csak olyanokat engedélyezett, amelyeket felülről irányítani és ellenőrizni lehetett.

Szombathelyen az 1937-es címtár szerint 163 egyesület működött kezdve az Aggharcos Egylettől a Műkedvelő Fényképezők Egyesületéig, a Szombathelyi Vívó Clubtól a Szombathelyi Iparoskör Dalárdájáig. Sőt akár visszalapozhatunk a múlt századba, s rátalálhatunk a Casinó Egyesületre 1833-tól, az Emberbaráti Egyletre 1824-től, Dalárda Egyletre 1850-től, a Torna Egyletre 1868-tól stb., ami azt tanúsítja, hogy a város polgárai élénk társadalmi életet éltek.

A rendszerváltással egyidőben egymás után jöttek létre olyan civil szervezetek, amelyek alulról, a tagok önkéntes együttműködése alapján álltak össze, mint pl. az Éhen Gyula Polgári Kör, a Honismereti Egyesület, a Rotary Club, a Premontrei Diákszövetség, a Bencés Diákszövetség vagy a címben is jelzett Rumi Rajki István Műpártoló Kör. Ez a Kör 1990-ben kezdett szerveződni és hivatalosan 1991. áprilisában jegyezték be. Nevét egy szinte elfeledett vasi születésű szobrászművésztől, Rumi Rajki Istvántól (1881-1941) kölcsönözte, aki Rum községben született, Münchenben és Strobl Alajosnál tanult, majd Szombathelyen tevékenykedett 1935-ig, innen Budapestre ment, s ott is halt meg pályája felívelésekor 1941-ben. Nevével azóta alig-alig lehetett találkozni, aminek nemcsak a közbejött háború volt az oka, hanem más irányzatok előtérbe kerülése és a kortársak túlélése, akik kellően tudták adminisztrálni önmagukat. Szombathelyen több szép köztéri alkotása is áll, mint pl. az *Árpádkori kürtös* a Hősi temetőben (1928) a *Harcosok* (1936), a *Magyar László emlékmű* (1938), a *Pelikán* (1920), *Éhen Gyula* (1935), továbbá több síremlék és hősi emlékmű megyszerzte. Budapesten is több alkotása található (Árpád Gimnázium stb.), sok pedig lappang.

A Kör megalakulásához az első lökést az 1987-ben a Savaria Múzeumban megrendezett Rumi Rajki István kamara-kiállítás adta, amelyen többen rádöbbenünk arra, hogy micsoda értékek rejtőznek feltáratlanul városunkban és másutt, ráadásul a legtöbbjük méltatlanul elhanyagolt állapotban van. A Kör megalakulásában a legfőbb szerepet a művész rokona, Rajki Gyula technikai tanár játszotta, aki már korábban kezdett el foglalkozni az adatok gyűjtésével, pontosításával. Ő az 1980-as évek végén felkeresett olyan embereket, akik érdeklődést mutattak a művész és a helytörténet

íránt, szívügyüknek tekintették Szombathely értékeinek megőrzését. 1990-re összeállt lassan az a kis társaság, amely elhatározta a Kör megalakítását. Tagjai közt található szobrászművészek, festőművészek, tanárok, építészek, tisztviselők. A tagság azt a célt tűzte ki, hogy ápolja Rumi Rajki István emlékét, restaurálja szobrait, felkutatja lappangó műveit, előkészíti egy monográfia megírását és bemutat olyan művészeket, akiket mellőztek vagy méltatlanul elfelejtettek, noha a város művelődéstörténete, identitástudata szempontjából jelentősek (pl. dr. Tóth János, Burány Nándor, Rauscher Miksa, stb.) Erőteljesen motiválta a Kör létrejöttét az 1996-os millicentenárium, amelyre szeretné felállítani Rumi Rajki István Szent István szobrának másolatát, amelyet ő 1939-ben a New Yorki világiállításra készített a magyar pavilonhoz. Ez a szép alumínium szobor nem került haza, sőt egy időre nyomaveszett, míg Rajki Gyula ki nem derítette hollétét (USA Ohio állam, Youngstown városa)

A Kör megalakulása után a tagok önzetlenül munkához láttak, mindenki kapott teste szabott feladatot. Kinek a szervezés, kinek az adminisztrálás, másnak a pénzszerzés vagy a restaurálás jutott. Az anyagiakat tagdíjból, pályázatokból és adományokból igyekszünk előteremteni. Szorosan együttműködünk a városi önkormányzattal, elsősorban a restaurálás terén. A tagság rendszeres összejöveteleit kéthavonta tartja, amelyhez állandó helyet ad a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ.

Néhány fontosabb adat a Kör tevékenységéről:

- 1991-ben a Kör restauráltja Magyar László emlékművét,
- 1991-ben kiállítást rendezett Rumban, a művész szülőfalujában, hogy annak lakói is jobban megismerjék a falu szülöttét, továbbá megkoszorúzták a szülőházát,
- 1991-ben az MMIK-val közösen megrendezték az *Egy tiszteletre méltó művészcsalád* című kiállítást a Fábián család és Radnóti Kovács Árpád festőművész emlékére,
- 1992-ben megmenti R. Kovács Árpád rajzait egy padlásról,
- 1993-ban felkutatja Budapesten Rumi Rajki István elfelejtett sírját, exhumáltatja és augusztusban újratemeteti Rumban,
- 1993-ban elkészíteti a Szt. Márton szobor dokumentációját, valamint a Kürtös restaurálási szakvéleményét, 1993-94-ben restauráltatják R. Kovács Árpád kartonjait,
- 1994-ben az önkormányzattal közösen restauráltatják a Hősi temetőben lévő *Kürtös* szobrát,
- A Kör művésze emlékplakettet készít, amit a támogatók kapnak,
- 1994. augusztusban a Kör Kós Károly kiállítást rendez az MMIK-val közösen,
- 1995. január 11. a Kör kiállítást nyitott tevékenységéről ahol eddig ismeretlen alkotásokat is bemutatnak. Számot adtak eddigi munkájukról és megemlékeztek az időközben elhunyt Rajki Gyuláról. A kiállítás élénk visszhangot váltott ki. Foglalkozott vele a helyi sajtó, televízió, a Győri Rádió. Sokan, főleg iskolák tekintették meg, hogy a rajzoktatásban vagy a történelemtanításban hasznosítsák. A kiállítás megnyitóján azok a vállalatok és egyének, akik pénzzel és munkával támogatták a Kör tevékenységét, művészi emlékplakettet kaptak, egyben azt is láthatták, hogy támogatásuk nem volt hiábavaló. 1995. február 3-án a Kör képviselői felkeresték a város polgármesterét és további együttműködésben állapodtak meg, elsősorban az 1996. év elképzeléseit illetően.

A felsoroltakból látható, hogy egy civil, politikamentes szervezet mennyit tehet település kultúrájáért, ha olyan tagjai vannak, akik szabadidejük egy részének feláldozásával, anyagi támogatással, szervezéssel valamilyen jól körülhatárolt cél érdekében munkálkodnak. Reméljük, négy év múlva további eredményekről tudunk beszámolni.

Balogh Péter

Az iskolatörténeti évfordulós munkálatokról

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban – *Balázs Mihály* főigazgató kezdeményezésére – már 1988-ban megalakult a millenniumi előkészítő bizottság. Tagjai *Benda Kálmán*, *Horváth Márton*, *Kardos József*, *Kelemen Elemér* és *Mészáros István* voltak. A szakértők elképzelései, javaslatai 1990-ben tanulmánykötetben láttak napvilágot. A tervek középpontjában akkor még a magyar oktatás történetét bemutató állandó iskolatörténeti kiállítás megszervezése, a valóságos országos pedagógiai múzeum megteremtése állott. Ennek szellemében készítette el 1990-re *Mészáros István* (a kezdetektől 1867-ig) és *Kardos József* (a kiegyezéstől napjainkig terjedően) egy nagyszabású neveléstörténeti kiállítás szakmai forgatókönyvét.

1990 végén – az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kezdeményezésére – a millenniumi előkészületek ösztönzésére és támogatására ötmillió forintos alaptőkével létrejött az *1000 éves a magyarországi iskola* elnevezésű alapítvány, amely a millenniumi előkészületek jegyében 1992-ben, 1993-ban és 1994-ben országos nyilvános pályázatot hirdetett. A pályázat témakörei az alábbiak voltak:

1. A neveléstörténet nyomtatott és írott forrásainak feltárása, feldolgozása; országos és megyei iskolatörténeti adattárak szervezése, kiépítése.
2. A neveléstörténet tárgyi emlékeinek felkutatása, feldolgozása; országos jelentőségű iskolatörténeti gyűjtemények, kiállítások szakmai előkészítése, szervezése.
3. A magyar iskola nemzetközi kapcsolatainak, illetve nemzetközi hatásának történeti jellegű feltárása, feldolgozása.

A pályázaton egyének, csoportok vagy intézmények a tervezett munka bemutatásával, a költségvetés, illetve a támogatási igény részletes ismertetésével vehettek részt. Előnyben részesítette az alapítvány kuratóriuma azokat a pályázókat, akik saját erőforrásaik kiegészítéséhez kértek segítséget, továbbá azokat, akik igazolták, hogy feltáró, kutató és feldolgozó munkájukhoz, eredményeik közzétételéhez (kiadvány, kiállítás stb.) intézményi, illetve önkormányzati vagy egyéb támogatást is kaptak. Az alapítványi támogatással létrejött alkotások, rendezvények stb. jogosulttá váltak az *1000 éves a magyarországi iskola* embléma megkülönböztető használatára. (Az emblémát a közelmúltban elhunyt grafikusművész, *Horváth Ferenc* tervezte.)

E három év alatt az alapítványhoz benyújtott pályázatok száma megközelítette az ötszázat. Aligha túlzás tehát az a megállapítás, hogy a magyar nevelés történetében páratlan méretű, sikeres akció zajlott le, a neveléstörténeti kutatás ezekben az években valóságos tömegmozgalommá vált.

Az alapítvány kuratóriuma e három év alatt – a neves szakemberekből álló szakbizottságok részletes értékelése és előzetes javaslatai alapján – mintegy 120 pályázó csaknem 200 pályamunkáját részesítette – 10000-tól 200000 forintig terjedően – összesen kb. 7,5 millió forintos támogatásban. Ezekből az adatokból kiolvasható, hogy többen folyamatosan dolgoztak, rendszeresen pályáztak. A legutolsó kiírás elsősorban őket buzdította, s a kuratóriumi döntés is őket segítette 1992-ben megkezdett munkájuk folytatásában, lezárásában. A pályázati eredmények vázlatos áttekintése során elsősorban róluk essék szó.

A neveléstörténet írott és nyomtatott forrásainak feltárása, illetve kiadásra való előkészítése című témakör egyik legjelentősebb vállalkozása az iskolai értesítők könyvészeti feldolgozása. *Gráber Jánosné* folytatta azt a korábban *Léces Károly*val közösen megkezdett munkát, amelynek eredményeképpen – számítógépes adatrögzítéssel – jórészt már készen áll az 1849 és 1948 között megjelent értesítők bibliográfiája. (Az

első kötet kiadását az OPKM 1995-ben tervezi.) A bibliográfia széles körű tájékozódás és anyaggyűjtés alapján minden fellelhető adatot magában foglal. Közvetlenül ehhez a feldolgozó munkához kapcsolódott *Bakó Anna* és *Szilágyi Erzsébet* közös pályázata; ők az iskolai értesítők tartalmi feldolgozásának előmunkálataként az évkönyvekben található névsorok alapján az egyes iskolák tanári testületének adatait, változásait vizik számítógépre. Mindez része az OPKM nagyszabású vállalkozásának, a Jáki László szervezte iskolatörténeti adattár munkálatainak, amihez a közeljövőben több hazai és határon túli magyar gimnázium kutató és feldolgozó szakemberei is csatlakoznak.

Eltérő szempontok és más-más metodika alapján folyik három megye iskola-, illetve neveléstörténeti adattárának a kiépítése. Veszprém megye iskolatörténeti adatbankját *Tóth Dezső*, Bács-Kiskun megye neveléstörténeti adattárát *Székelyné Körösi Ilona* gyarapítja három év óta tervszerűen. A Zala megyei Pedagógiai Intézetben pedig *Kotnyek István* irányításával megkezdődött a Zala megyei iskolák történetének feldolgozását magába foglaló központi gyűjtemény és adattár kialakítása. A Bács-Kiskun megyében folyó munka két további fontos kutatással gazdagodik. *Molnár János* egy megyei neveléstörténeti dokumentumkötet előmunkálatait végzi, *Rácz Fodor Sándor* pedig – tanítványai közreműködésével – a megszűnt tanyai kisiskolák fotóit és egyéb relikviáit gyűjti. A megyei adattárak kialakításának szakmai-módszertani tapasztalatai minden bizonnyal más vállalkozó megyéket is segíthetnek a jövőben hasonló elképzeléseik megvalósításában, s alapvetését jelenthetik egy országos iskolatörténeti adatbázisnak.

Varga Kovács Amarilla és *Koren Istvánné* szakoktatásai tanterveink készülő bibliográfiájához, *Fehér Erzsébet* Sárospatak iskolatörténeti iratanyagának több éve folyó kutatásához és feldolgozásához, *Komáromy Sándor* a pataki diákirodalom anyagának feltárásához kértek és kaptak – ismételten – szerény anyagi segítséget. *Bajkó Mátyás* az erdélyi fejedelemség iskolakultúrájának levéltári forrásait kutatja a nagy múltú erdélyi kollégiumok könyv- és irattáraiban, *Foki Ibolya* a múlt századi regáti magyar iskolák levéltári adatait tárja fel. Fontos munka *Szemkeő Endre* és *Forrai Ibolya* közös vállalkozása: a Magyar Néprajzi Múzeumban található neveléstörténeti vonatkozású kéziratok források feldolgozása. *Vág Ottó* egy összehasonlító óvodatörténeti kronológián dolgozik. A kisiskolák – köztük az ún. Klebelsberg-iskolák – történetével kapcsolatos feltáró munkákat, a többi között az itt működő tanítók visszaemlékezéseinek gyűjtését és feldolgozását – az alapítvány megbízásából – *Komlóssy Ákos* fogja össze. Hosszan sorolhatnám azokat a pályázatokat is, amelyek jeles pedagógusok életrajzi adatainak, szakirodalmi tevékenységének a gyűjtéséhez, feldolgozásához kértek támogatást. Eredményeik – reményeink szerint – az OPKM *Magyar pedagógusok* című biográfia-sorozatát is gyarapíthatják.

A neveléstörténet tárgyi emlékeinek feltárása gyűjteménnyé szervezése című témakörben első helyen a neveléstörténeti tárgyú fotók több éve folyó számítógépes ikonográfiai feldolgozását említhetem, *Munkácsy Gyula* több közgyűjteményre – elsősorban természetesen az OPKM fotógyűjteményére – kiterjedő, átfogó munkáját.

Tervszerűen folyt néhány jelentős középiskolai szertár, tanszergyűjtemény történeti anyagának szakszerű feldolgozása (*Bányai Mátyás*: Az esztergomi Szent István Gimnázium és Szakközépiskola természettani szertára; *Dékány Ferenc*: A győri bencés gimnázium természetrajzi gyűjteménye; *Katona Ferenc*: A fizikatanítás kezdete Sárospatakon). Az elmúlt években többen kértek és kaptak segítséget jelentős intézménytörténeti gyűjteményük gyarapításához, évfordulókhöz kapcsolódó kiállításokhoz (pl. *Boros Imre* Kőtelek, *Földesi Ferenc* Hódmezővásárhely, *Harcza Tiborné* Nyíregyháza, *Komáromy Sándor* Szabadkígyós, *Koncz Dezső* Budapest, *Kvojka Ferencné* Vác, *Musztafa Szulimánné* Orosháza, *Nádas Pál* Budapest, *Pákozdiné Kenderesi Katalin* Budapest, *Pintér Jánosné* Budapest, *Répászký Zoltán* Mezőkövesd, *Székely Imre*

Budapest, *Tolvaj Sándorné* Hajdúböszörmény, *Varga Andrásné* Péteri, *Villányi Györgyné* Budapest, *Vofkori László* Székelyudvarhely, *Zalainé Kovács Éva* Budapest)

Az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán a helyi tanítóképzés történetét és a *Somos Lajos* emlékét idéző kiállítás előkészületei folynak (*Nagy Andor – Szecső Károly*), Baján a tanyai iskolák tárgyi emlékeit és fotóit mutatták be (*Rácz Fodor Sándor*), Békéscsabán 1993-ban rendezték meg a megyeszékhely közoktatásának 150 éves történetét (*Szabó Ferenc*), Tatabányán 1992-ben nyílt meg az olvasás és írástanítás, 1994-ben az ének-zenetanítás történetét 1777-től napjainkig bemutató tantárgytörténeti kiállítás (*Fűrészné Molnár Anikó – Somorjai József*). Várpalotán, a Magyar Vegyészeti Múzeumban tervszerű előkészületek folynak a hazai kémiaoktatás történetének feltárására és múzeumi bemutatására (*Kovács István*). Támogattuk a nagy múltú hazai középiskolák könyvtáraiban őrzött muzeális értékű könyvritkaságok közös kiállításának előkészületeit is (*Balogh Mihály – Homor Tivadar*).

A magyar iskola nemzetközi kapcsolatainak bemutatására irányuló pályázatok közül három, több éve folyó kutatás – *Kovács József–Grüll Tibor*: Soproni peregrináció; *Szögi László*: Újkori egyetemjárás –, valamint számos, a határainkon túl élő magyarság iskolaügyének alaposabb megismerését szolgáló történeti pályázat kapott ösztönzést és támogatást (Bajkó Mátyás és Foki Ibolya említett munkáin kívül pl. *Bernics Ferenc*: Horvátországi és szlovéniai magyar iskolák; *Boldizsár Zeyk Imre*: A tordaszentlászlói iskola története; *Dietrich Gyula*: A 250 éves szabadkai gimnázium; *Kocsis Károly*: Háromszéki iskolák; *László Árpád*: Az alistáli református iskola története; *Mészely József*: A szemérfai iskola története; *Miklós S. Csaba*: Kolozsvári iskolaépületek; *Salamon Ferenc*: Háromszék iskolatörténete; *Vofkori László*: A székelyudvarhelyi tanítóképző tanszermúzeuma. Az alapítvány szűkülő anyagi lehetőségei miatt az 1994. évi volt az utolsó nyilvános pályázata. 1995-ben és 1996-ban csupán a jelentősebb kutatások, gyűjtések lezárásához, az eredmények közreadásához és néhány fontosabb rendezvény megvalósításához ígérhetünk – zárt, meghívásos pályázat útján – szerény támogatást. Reméljük, hogy a milicentenáriumi rendezvényekhez kapcsolódó országos millenniumi pályázat 1995-től – gazdagabb lehetőségek birtokában – eredményesen veszi majd át a stafétabotot az alapítványtól.

Az előkészületek fontos eseményeként utalhatok végül a *millenniumi Emlékbizottság* megalakulására 1992. január 12-én, amelynek elnöki tisztét *Kosáry Domokos*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke vállalta, tagjai a magyar közélet különböző területeinek illusztris képviselői.

Az Emlékbizottság *felhívást* tett közzé, amiben hangsúlyozta, hogy az iskolatörténeti évforduló az egész ország, sőt a határainkon kívül élő magyarság közös ügye. Felkérte a nevelési-oktatási intézményeket, hogy a diákok és a nevelők, az oktatók és a hallgatók összefogásával tegyenek meg mindent intézményük múltjának minél gazdagabb, teljesebb feltárására és hagyományaikkal is segítsék a jelen mindennapi feladatainak megoldását. Kérte az egyházakat és a vallási közösségeket, hogy gazdag tapasztalataikkal, egyházi és iskolatörténeti gyűjteményeik megújításával kapcsolódjanak be az ünnepi eseménysorozatba. Felkérte a helyi, a megyei és az országos közgyűjteményeket, kulturális és tudományos intézményeket, hogy munkájukban, közművelődési tevékenységükben megkülönböztetett figyelmet szenteljenek a magyar iskola ezeréves történetének. Felkérte az önkormányzatokat, valamint az oktatásügyben érdekelt állami, társadalmi, gazdasági, politikai és nemzetiségi szervezeteket, hogy részvételükkel, erkölcsi és anyagi támogatásukkal segítsék a helyi és az országos programok megvalósítását. Arra kért mindenkit – itthon és külföldön –, hogy járuljon hozzá a millennium méltó megünnepléséhez.

A Magyar Köztársaság kormányának 1092/1994. (X.7.) számú határozata a honfoglalás 1100. évfordulójának megünneplésére jelentős fordulatot hozott a millenniumi

előkészületeket illetően: az *iskolatörténeti évforduló a millicentenáriumi rendezvények egyik kiemelt és központilag támogatott eseménysorozata* lesz a következő években.

A központi és állandó jellegű magyar iskolatörténeti kiállítás, az OPKM szervezeti keretei között működő valóságos pedagógiai múzeum megteremtésére, sajnos, ma sincs lehetőség.

A millennium központi rendezvényét ezért 1996-ban a *magyar iskola történetét* egységes koncepció alapján, összehangoltan *bemutató, reprezentatív kiállítás-együttes* alkotja. A *magyar iskola első évszázadait*, a kezdetektől Mohácsig terjedő időszakot megjelenítő kiállítás megnyitására a tervek szerint – a bölcsőhely, Pannonhalma közelségében – a győri Xantus János Múzeum új kiállító-helyiségében kerül sor. A *reformáció iskolaügyét Debrecenben* – a Református Kollégium iskolatörténeti múzeumának felújított kiállításán és a Déri Múzeumban rendezendő művelődéstörténeti kiállításon – előreláthatólag 1996 nyarán – követhetik nyomon az érdeklődők. A sorozat harmadik része – *a modern magyar közoktatás története 1848-tól 1948-ig* – pedig az OPKM rendezésében *Budapest*en kerül bemutatásra 1996 augusztusában, a körülmények kényszere folytán albérltetben, a házigazda *Petőfi Irodalmi Múzeum* kiállítótermeiben. A központi kiállítások előkészítése, szervezése a közelmúltban megkezdődött. Megvalósításuk – az idő rövidsége miatt – összehangolt tevékenységet, feszített munkatempót követel meg.

A magyar iskola történetét három fejezetben, – térben és időben szétszakítva bemutató kiállítások virtuális egységét – más jelentős iskolatörténeti gyűjtemények és bemutatók anyagával kiegészítve – egyrészt *közös kiállítási kalauz*ban, másrészt az egyes gyűjtemények legérdekesebb, legfontosabb részleteit, tárgyait bemutató *multimédia-változat*ban (CD-ROM) kívánjuk megteremteni, s az érdeklődők széles köre, elsősorban az iskolák és a közgyűjtemények számára hozzáférhetővé tenni.

Ha az OPKM részleges vagy teljes elhelyezése a következő években megoldódik, az 1996-ra tervezett időszakos kiállítások anyaga alapját jelentheti az intézmény későbbi, állandó iskolatörténeti kiállításának. Elképzeléseink szerint ez a terv az ezredfordulóra, államalapításunk millenniumára megvalósíthatónak tűnik. 1996 ebben a tekintetben is egy többéves iskolatörténeti megemlékezés-sorozat nyitánya lehet.

A központi rendezvények programjában több jelentős *nevelés- és művelődéstörténeti konferencia* is szerepel. A Magyar Pedagógiai Társaság választmánya és az MTA Pedagógiai Bizottsága Neveléstörténeti Albizottsága 1995 másik felében közösen rendezendő konferenciáján (Veszprém) a hazai neveléstörténet kutatási eredményeit kívánja mérlegre tenni. Terveink szerint 1997-ben hazánk adhat otthont (Keszthely – Tapolca) az európai iskolatörténeti múzeumok találkozójának. A Magyar Tudományos Akadémián szervezendő tudományos tanácskozás – 1996-ban – az iskolának a magyar művelődés és a társadalom életében betöltött szerepét tárgyalná. 1997-ben az iskolatörténet oktatáspolitikai és oktatásfejlesztési tapasztalatait és tanulságait összegző konferenciát tervezünk „Egy új évezred küszöbén” címmel. Jelentős regionális konferenciák előkészületei is folynak. 1995-ben Zalaegerszezen a pannon térség nemzeti-ségi oktatásügye, 1996-ban Tatabányán a magyar népoktatás története lesz a témája a tervezett tanácskozásnak.

Kiadási terveinkben – a millenniumi kiállítások nyomtatott és CD-ROM-katalógusán, valamint az említett konferenciák előadásainak, vitáinak közreadásán kívül – a magyar neveléstörténeti képeskönyv előkészítő munkálatai is helyet kaptak; a könyv megjelenítése (kétféle: „hagyományos” és multimédia változatban) ugyancsak az államalapítás millenniumára, 2000-re képzelhető el.

1995. január 12-én újjáalakult az Iskolatörténeti Emlékbizottság. Elnöki teendőit változatlanul *Kosáry Domokos*, az MTA elnöke látja el, társelnökei *Báthory Zoltán*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közoktatásért felelős helyettes államtitkára és

Várszegi Asztrik, az első magyarországi iskolát életre hívó Bencés Rend pannonhalmi főapátja. Tagjai az iskolaügy, az egyházak és a közgyűjtemények felkért szakemberei. Az Emlékbizottság munkáját 15 tagú szakértői testület segíti, amely folyamatosan véleményezi, értékeli a különféle szakmai terveket. A millenniumi programokat a művelődési és közoktatási miniszter megbízása alapján – az iskolatörténeti Emlékbizottság ügyvezető igazgatójaként – e sorok írója szervezi és irányítja. Az Emlékbizottság 1995. január 12-én kiadott közleménye – az 1992-es gondolatokat megismételve – változatlanul a millennium méltó megünneplésére hívja a hazai és a határokon túli közvélemény figyelmét.

A millennium nagy kihívást és szép feladatokat jelent a honismereti mozgalomban dolgozó szakemberek számára – határainkon innen és határainkon túl egyaránt. Írásommal erre a közös feladatra és közös felelősségre szerettem volna felhívni a figyelmet.

Kelemen Elemér

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület budapesti bemutatkozása

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapításának 136. esztendejében 1995. január 26-án eleget tett a Magyar Tudományos Akadémia, a Collegium Budapest, az Europa Institut Budapest és a gróf Mikó Imre Alapítvány meghívásának és bemutatkozó ülését Budapesten tartotta meg. Ezen részt vettek Erdély magyar tudományának képviselői és Magyarországról azok, akik Erdély különböző kérdései iránt érdeklődnek, illetőleg kutatásába bekapcsolódtak.

Az ülést *Kosáry Domokos*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke nyitotta meg, majd *Glatz Ferenc*, az Europa Institut igazgatója, vázolta fel az együttműködés lehetőségeit. Az ezt követő vitában, megbeszélésen erdélyi és magyarországi tudósok szólalnak fel és egyetértettek abban, hogy ilyen összejövétel megrendezése mind a két fél számára hasznos.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1859-ben *Mikó Imre* és a köréje gyűlt erdélyi tudósokból, írókból alakult meg és 1874-től adta ki folyóiratát az *Erdélyi Múzeumot*, melyet a román államhatalom 1947-ben megszüntetett. 1948-ban az Egyesületet is betiltották.

1990-ben az *Erdélyi Múzeum-Egyesület* újra alakult, de mai napig nem kapta vissza székházát, könyvtárát, múzeumát, levéltárát. Az első elnöke, az újrászervezés után, *Jakó Zsigmond* Erdély történetének ma élő legnagyobb tudósa. A LII. kötetet 1947-ben kinyomták ugyan, de a bekötését és terjesztését nem engedélyezték, ezért csak néhány példány jutott el a könyvtárakba és az olvasókhoz. A Magyar Néprajzi Társaság és a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1990-ben újra nyomtatta ezt a kötetet, hogy a sorozat teljességét meg lehessen őrizni. 1991-ben *Benkő Samu*, kiemelkedő erdélyi művelődéstörténész szerkesztésében a LIII. évfolyammal újra indult a folyóirat és azóta rendszeresen megjelenik (Szerkesztőség Cluj-Kolozsvár str. Memorandumai nr. 1. – Románia 3400).

Benkő Samu, az Erdélyi Múzeum-Egyesület jelenlegi elnöke a bemutatkozó ülés résztvevői előtt így ismertette annak jelenlegi helyzetét: „Hagyományos szakosztályaink: 1. Bölcsélet-, Nyelv- és Történelemtudományi, 2. Természettudományi és Matematikai, 3. Orvostudományi, 4. Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi mellé ötödikül létrehoztuk a Műszaki Tudományok Szakosztályát. Újjáéledésünk társadalmi igényt fejezett ki. Bizonyosság erre, hogy 1994-es közgyűlésünk főtitkári jelentése szerint 18.656 ossztaglétszámból 79 alapító tag, 1789 rendes tag (ebből 482 egyetemi hallgató)

és 16.788 bel- és külföldi pártoló tag. Végrendeletilag reánk testált ingatlan és ingó javak, jelentős értéket képviselő adományok jelzik, hogy a múlt század alapító nemzedékének önzetlensége máiglan nem veszett ki".

A 210. számmal tovább folytatódott az *Erdélyi Tudományos Füzetek* és máris tíz száma látott napvilágot. Ezekből megemlítek néhányat: 212. *Demény István Pál*: A Szent László-legenda és Molnár Anna balladája; 215. *Kovács András*: A radnóti várkastély; 216. *Muckenhaupt Erzsébet*: XVI. századi német reneszánsz típusú szignált könyvkötések a csíksomlyói műemlékkönyvtár gyűjteményében; 217. *Bura László*: A Szatmári Református Kollégium és diákjai.

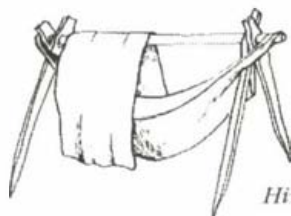
A *Múzeumi Füzeteket* a Természettudományi és Matematikai Szakosztály jelenteti meg. Az *Orvostudományi Értesítőnek* nemrégiben jelent meg a 67. kötete. A *Műszaki Tudományos Füzetek* is rendre megjelentek. Az *Erdélyi Történelmi Adatok* VI. kötetének első részeként adták ki: *Wolf Rudolf*: Torda város tanácsa jegyzőkönyve 1603-1678. A *Romániai Magyar Bibliográfiák* sorozatban napvilágot látott: Romániai magyar könyvkiadás 1944-1949.

Azt hiszem ennyi is elegendő annak érzékeltetésére, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület, ha rendkívül nehéz körülmények között is, de milyen széles körben dolgozik. Nemcsak a humán, de a természettudományok irányába is támogatja a tudományos kutatást és mindent megtesz az eredmények magyar nyelven történő közreadása érdekében. Ezt bizonyítja a bemutatkozó ülészak második részében elhangzott előadások sora is.

Benkő Samu: Sorsunknak engedelmesskedni vagyunk teremtve... címen az Erdélyi Múzeum-Egyesület újjászervezéséről, eredményeiről és feladatairól nyújtott áttekintést. Ezután *Bajor Andor*: Kelemen Lajos legendája című előadása hangzott el Erdély egykor legnagyobb történészének emlékét idézve. *Tövissi József*: A Persány-hegység negyedkori bazaltvulkánosságáról foglalta össze kutatásait. *Kovács András – Sipos Gábor – Tonk Sándor – Wolf Rudolf*: Értelmiség és Erdély magyar társadalma a fejedelemség korában címen közös kutatásukat ismertették. *Brassai Zoltán*: Kovásznai szénsavas fürdők és mofetták a végtagkeringési zavarok kezelésében, az egyik nagy múltú háromszéki fürdőn végzett kísérleteket mutatta be. *Egyed Emese*: A megelevenedő költő vagyis Eredmény és titok a Barcsay-kutatásban, az elért eredményeket és a további feladatokat vázolta. *Barabás Tibor*: A Kárpát-medence hidrológiai egységének jelentősége környezetvédelmi szempontból című előadásában figyelmeztetett a hallatlan nagy vízszennyezés következményeire. *Nagy György*: Az államnemzet meg a nemzetállam konok kísérletében rámutatott arra a kérdésre, amellyel az erdélyi magyarság naponta találkozik.

A résztvevők megállapították, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület bemutatkozó ülészaka nagyon hasznos vállalkozásnak bizonyult. Most már az egyes tudományágakon múlik, hogy a megindult együttműködést mindkét oldal hasznára tovább fejlesszék.

Balassa Iván

Híntabólcso

A Vass Lajos Népzenei Szövetség köszöntése ¹

Megilletődéssel fogadtam a hírt, hogy a népdalkörvezetőkötől jött javaslatok alapján a most megalakult Népzenei Szövetséget Vass Lajosról kívánták elnevezni. Nagy megtiszteltetésnek érzem, köszönöm, hogy emléke még nem homályosult el a népművészetet ápolók körében.

Nem értékelem az ő munkásságát, hiszen ez nem az én tisztem, de az Önök felkérésére röviden vázolom Vass Lajos népzenehez kötődő útját, az édesapjától, a tiszai tájtól, a debreceni alma matertől, a Kollégiumtól kapott, egész életre szóló elhivatottságot, hogy az embereket dalra fakassza, zenei anyanyelvünk gyöngyszemeit: népdalainkat terjessze.

Édesapja Poroszlón híres dalosember volt. 1967-ben a Népművészet Mestere lett. Kíséret nélküli, valamint a fia által gyűjtött és feldolgozott népdalait máig is őrzi a rádió zenei archívuma, a lejegyzésekkel együtt pedig a Zenetudományi Intézet népzenei osztálya.

A másik terület Bodroghöz volt, ahol Vass Lajos 1946-1949 között, a Néptudományi Intézet megbízásából népdalokat gyűjtött. A szülőföld és a Bodroghöz dalai zeneszerzői munkásságában is nyomkövethetők.

Most nagyot ugorva az életrajzban, arról az időszakról szólnék, amikor Vass Lajost népdalterjesztőként – mondhatni – az egész ország, az egész magyar nyelvterület megismerte.

Az 1960-as évek második felében egyik zenekritikusunk tollából olyan cikk jelent meg, melyben a szerző azt elemezte: a temelősövetkezeti életforma úgy átalakította a falusi életet, hogy néhány idős asszonyon kívül másokat már nem érdekelnek a régi hagyományok, nem énekelnek népdalokat, nem játszanak a népi hangszereken. A városi munkáságnak pedig végleg semmi köze ezekhez. Erre nem maradt el a magyar népzene kutatók, néprajzosok, zenetudósok, de még a szociológusok cáfoló cikksorozata sem. A népművelők is megmozdultak nemcsak falun, de a rádióban és a televízióban is.

¹ Elhangzott Csillebércen 1995. január 29-én, a Szövetség megalakulása alkalmával. (Szerk.)

Szerencsére ekkor a televízióban a népművészet ismeretében és szeretetében felnőtt, s korábban az Állami Népi Együttesben Rábai Miklósnál táncolt dramaturg, szerkesztő Lengyelfi Miklós olyan csapatot szervezett, mely meggyőzte a TV vezetőit, hogy indítsák meg a *Röpülj páva Felszabadulási Népdalversenyt*. A műsort a fiatal, tehetséges, sajnos korán elhunyt Balázs András rendezte. Lengyelfi a műsor vezetésére Vass Lajost kérte fel. Ő örömmel vállalta, de nem elégedett meg a szokványos bemondószereppel, hiszen pályafutása kezdetétől arra törekedett, hogy kórushangversenyei után népdalokkal énekeltesse meg a közönséget. Ilyenkor pár szóval ismertette a népdalok szépségét, értékeit és felhívta a figyelmet a hagyományápolás fontosságára. Tette ezt a Honvéd Művészegyüttes karnagyaként, ahol a táborokat járva a gyakorlatok után a fáradt kiskatonákat is fel tudta lelkesíteni, frissíteni. De tette ezt a Vasas Kórus élén is a fiatal vasmunkás tanulóknak, vagy a vasas nyugdíjasoknak adott koncerteken, ahol a hallgatók mit sem tudván a zenekritikus rájuk vonatkozó megállapításairól, felszabadultan tanulták, énekeltek a népdalokat.

Visszatérve a Röpülj páva népdalversenyre, abból kiemelkedik az 1969. november 8-án közvetített elődöntő a dunapataji művelődési házból. Ezen Vass Lajos azzal állt a stáb elé, hogy a versenyzők által énekelt népdalok közül egyet megtanítana a közönségnek, s éneklésre biztatná a képernyő előtt ülő nézőket is. Ezt előbb „örült ötletnek” tartotta a stáb, de a főpróbán megengedték, hogy a már bennülő közönséggel kipróbálja. Nagy sikere volt a „kísérletnek”. Az egész ország felfigyelt erre. Cikkek jelentek meg a különböző lapokban dicsérve a TV újszerű adását. A legnagyobb elismerést a TV-adásokat is kritikusan szemlélő Rádióműsor novemberi számában olvashatjuk: „A hét televíziós pillanatának neveztek a TV büféjében azt, amikor a Röpülj páva népdalvetélkedő dunapataji elődöntőjének végén a műsort vezető Vass Lajos kiállt a közönség elé, mondván: „bár az angliai futballmeccsek közönsége énekelni szokott, ő nem azt javasolja, hogy most a dalosverseny közönsége labdát rúgjon, hanem ez egyszer... énekeljen.” Aztán kicsit bátortalanul, később annál frissebben felcsendült az oly kedves Duna-Tiszaközi tájszóalással, hogy Félégyházi utca ligetős, ligetős... az egész terem énekel.”

Garnadában jöttek a levelek a TV-be. Követelték, hogy a további adásokon is legyen közös éneklés. Sokan megírták, majd interjúkban hangzott el, hogy otthon, a képernyő előtt ülők is énekeltek a hallott népdalt Vass Lajos kérésére és intésére. Ahogy írták: „Vass Lajos az egész országot megénekelte!”

A Röpülj páva legnagyobb sikerét az jelentette, hogy a közönség is szavazhatott, ki kerüljön a döntőbe. Szavazni beküldött népdalokkal lehetett. Hatalmas anyag gyűlt össze az országból és a határon túli magyaroktól is. Ezeket a Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének népzenei osztálya őrzi. Hazánkban talán kevesen tudják, hogy ez a népdalhullám a határon túli magyarokat is elragadta. Például Csehszlovákia magyarok lakta területén már korábban is meghírdettek népdalversenyeket, dalünnepeket, de az 1970-ben, a Csemadok által szervezett „Tavaszi szél vizet áraszt...” mottójú népdalverseny a Röpülj Pávától még nagyobb lendületet kapott. Vass Lajos boldogan segített ott is, hiszen a Magyar Tanítók Központi Énekkarának alapításától kezdve havonta átjáró vendégkarnagya volt. Rendszeresen járta a magyarlakta területeket. Ahol a Tanítókórusokkal koncertet adtak, ott a közönség már kérte, hogy énekelhesse nek.

Hazánkban is a nagyhatású népdalverseny után egyre-másra alakultak népdalkörök. Ezeket több helyen pávaköröknek nevezték. A TV egy darabig rendszeresen sugározta a népdalcsoporthoz tartozó műsorát, ezzel serkentve is a mozgalmat. A vele való művészeti és szervezeti foglalkozás azonban nem ennek az intézménynek a feladata. Ezt átvette a Népművelési Intézet, majd a Kórusok és Zenekarok Szövetsége a KÓTA. E két szervezet a népdalkörök és a népzenei együttesek részére kidolgozott minősítő rendszerrel

jelentős minőségi emelkedést ért el. S íme most ez a mozgalom már igénye szerint önálló Szövetséggé alakulhatott, mely szervezeti és művészi szempontból remélhető, hogy élteti a népdalköröket és a színvonal-emelkedést is feladatának tartja.

Tudom, hogy ma is élnek közöttünk olyan lelkes vezetők, akik a nagy népdalterjesztők: Ádám Jenő, és Balla Péter, valamint a névadónak választott Vass Lajos nyomdokaiba lépnek. Tudom, hogy napjainkban nehéz, küzdelmes a népművelő-, művészetvezetői munkát vállaló kollégák helyzete.

Elgondolkoztam, vajon mit üzenne a népes, lelkes tábornak Vass Lajos. Őrzöm szavait, melyeket 1990. szeptemberében, *Mathias rex* oratóriumának Mátyás templomi bemutatója után mondott, amikor a problémák megoldásáról faggatta őt a televízió riportere: „Az embereknek most van szükségük arra lelki táplálékra, amit a zene és ezen belül a kórusmuzsika nyújt. Hitet és bizalmat kell az emberekbe önteni ahhoz, hogy mindenkinek van saját ereje is és a közösségnek is kell, hogy ereje legyen azoknak a nehézségeknek a leküzdésére, amelyek most előttünk állnak!”

Ez ma is mindnyájunknak szóló üzenet.

Vass Lajosné dr. Kaposi Edit

Kísérleti régészeti tábor Regölyben

Az elmúlt években egy olyan tábort és találkozót szerveztünk a Tolna megyei Regölyben, ahol a résztvevők szakemberek irányítása mellett saját maguk készítették el a múzeumi kiállításokon egyébként csak távolról, üvegen át megtekinthető régészeti tárgyak másolatait. A táborban a résztvevők és a jelentős számú látogató régész, néprajzos, történész szakemberek segítségével nemcsak a régebbi korok mindennapjait, de a mai falu közelmúltjának történetét, életét is megismerhették.

Az előkerülő régészeti leleteket mindig is természetes kíváncsisággal nézegették az emberek: mire, hogyan használhatták a talált tárgyakat? A múlt század közepén – különösen a bronztárgyaknál – egyre hevesebb vitákban merült fel a készítés mikéntjének kérdése is. A vita egyik eredményeként Nyugat-Európában máig tartó hagyománya alakult ki az eszköztípusok előállítás módját, egy-egy időszak technikai, technológiai ismereteit kutató *kísérleti régészetnek*. A magyar múzeumlátogatók legutóbb Keszthelyen és Szegeden találkozhattak a német kísérleti régészet eredményeit bemutató kiállítással.

A régészeti megfigyeléseket alátámasztó természettudományos kísérletek Magyarországon a múlt század második felében az európai élvonalhoz tartoztak. Loczka, Hampel, Wosinsky kutatásai után azonban évtizedekig csak elvéve találkoztunk egy-egy kísérlet leírásával. Az 1970-es, 1980-as években – főleg a külföldön látott példák alapján – hazánkban is egyre többen kezdtek érdeklődni a kísérleti régészet iránt. A szombathelyi múzeum munkatársai a velemi feltárások alapján felépítettek néhány őskori házat, Antoni Judit régész pedig Csapdi-Télizöldesen az ott előkerült újkőkori sírok leletanyagának ismételt előállítására szervezett évről-évre ismétlődő tábort.

A regölyi találkozó és tábor régészeti kísérleteivel ezen a már megkezdett úton szeretnénk tovább menni. Mindaddig, amíg Magyarországon nem alakulnak ki a témakörök szerint elkülönülő, de egymással szoros kapcsolatot tartó telepek, szeretnénk témától, kortól függetlenül minden kísérletet támogatni – ha van megfelelő jelentkező. Mivel az országban a közeljövőben több hasonló telep is megkezdí működését, távolabbi célunk az, hogy egy szűkebb időszak, a bronzkor kérdéseivel, azon belül elsősorban a fémmegmunkálással foglalkozunk.

Nemcsak a táborlakók, hanem nagyon sok vendégünk megpróbálta a pattintott és csiszolt kőeszközök, íjásfűróval és nedves homokkal átfúrt kőbalták, a csontszerszámok, agyagedények készítését. Legtöbbet azonban talán annál a kerek, 50 cm átmérőjű, 30 cm mély, egyik oldalán egy kis téglalap alakú nyúlvánnyal ellátott kemencénél dolgoztunk, amelyet a bronzöntéshez készítettünk. A kísérletek alapját a Regöly-Veravárban talált bronz kincslelet tárgyai adták. A későbronzkori, kurdi horizonthoz tartozó leletegyüttes darabjain látható apró nyomok alapján a lemezkészítés menetét, a bronzsálakból kalapált ékszerek előállítását vizsgáltuk. Külön kísérletek során hasonlítottuk össze a hidegen kalapált tárgyakon látható jellegzetes, hosszirányú felületi hajszálrepedéseket, túlnyúlásokat és a melegen, kilágyítva megmunkált tárgyaknál észlelhető jelenségeket. A kísérlet során megfigyeltek eredményeként a továbbiakban akár töredékek alapján is könnyebben szét lehet választani a különböző eljárással készített tárgyakat, hiszen az alkalmazott technológiai eltérések meghatározzák az adott fém felhasználhatóságának körét. Egy fibula rugójához, vagy ponclóvészőhöz használt anyagnak pl. teljesen más tulajdonsággal kellett rendelkeznie, mint egy díszítendő lemezdarabnak.

A vágóeszközök közül a tokosbalta használhatóságát egy bődöncsónak készítése során, a bronzkés élet pedig egy áldozati állaton próbáltuk ki. Mindez része volt annak a kísérletnek, amely során Homérosz leírása alapján megpróbáltunk egy tetemet elhamvasztani. Igaz, lényegesen szerényebb méretekben, hiszen Patroklosz temetésekor a máglyát

„száz láb magasán s ugyanoly szélesen emelték:
majd szomorú szívvel tették tetemét tetejébe.
Csámpáslábú barom, hízott kos hullt tömegestől
ekkor a máglya előtt; ...”

Mi csak egyetlen kost tettünk a leírás alapján négyzetes alapú, 1,8 m széles s ugyanilyen magas máglyára. A vastagabb fatörzsekből mintegy boronafalszerűen raktuk meg a külső keretet, a belsejét pedig vékonyabb ágakkal töltöttük meg. Kívülről mind a négy oldal közepére egy-egy oszlopot ástunk le. Ágakból összekötözött hordágyon tettük a máglya tetejére a kost.

Homérosz szerint Akhilleusz a halottnak útravalóról és az illő áldozatról is gondoskodott:

„Mézszel, olajjal telt korsókat tett kerevetje
mellé még, és négy meredeknyakú paripát is...”

A megtöltött korsókat, bronzedényeket, fegyvereket mi is odatettük a tetem mellé, s a végén az egészet letakartuk az áldozati bárány hájával. Este meggyújtottuk a máglyát, amely az oldalakat támasztó oszlopoknak köszönhetően nem dőlt el. A tetem alatt olyan egyenletesen égett el a fa, hogy a csontok anatómiai sorrendjüket megtartva süllyedtek le a földig. Az először nagy lánggal égő, majd reggelig izzó tűzben a csontok fehérre, darabosra égtek. Másnap reggel az urnába szedett csontokat a mellékletekkel együtt eltemettük, s halmot hordtunk rá. A sírt később majd szeretnénk felbontani, hogy megfigyelhessük a bekövetkezett változásokat.

A legutóbbi tábor egyik turnusában dr. Havassy Péter múzeumigazgató vezetésével jelentős eredmények születtek a regölyi főispánság történeti, helytörténeti és régészeti adatainak kutatásában, a korábban megkezdett halomsír-kutatások folytatása mellett pedig sikerült tisztázni két késő bronzkori karikalelet előállításával kapcsolatos technikai, technológiai problémát is. A kísérletek eredményeként most már nemcsak a bronztárgyak előállításának módját, menetét, de felhasználási területét is körvonalazni tudjuk.

A regölyi kísérleti régészeti tábor és találkozó megrendezését az első pillanattól különböző pályázati támogatás – így a Honismereti Szövetség segítségével – tette lehetővé.

A szakmai eredmények, a sok látogató, érdeklődő egyaránt arra ösztönöztek bennünket, hogy a megkezdett munkát oly módon folytassuk, hogy minél több ember érdeklődését felkeltsük a történelem iránt. Jó lenne, ha a kapáláskor, szántáskor kifordított cserepek, kődarabok, régi eszközök a táborban látottak alapján a terület egykori lakóinak mindennapi életét, szokásait elevenítenék meg minél több ember számára. Azonban az egyre kevesebb pályázati lehetőség és zsugorodó összegek mellett egyelőre nem látjuk a további táborok megrendezésének módját.

Szabó Géza

Honismereti nap Szekszárdon

A Tolna Megyei Honismereti Egyesület tagjai közül többekben megfogalmazódott az igény, hogy jó lenne alaposabban megismerni egymás munkáját, eredményeit. Egy-egy rendezvényen összefutva néhány röpké kérdésre jut csak idő: „Hogy vagy, mit csinálsz mostanában?” Vannak azonban, akikkel ritkábban találkozunk, s örömmel állapíthatjuk meg, hogy tagjaink között egyre több a fiatal, akik az idősebbeket inkább csak „hírből”, vagy írásaik alapján ismerik.

Az ismerkedésre jó lehetőséget kínált az évi közgyűlést követő Egyesületi Nap, ahol többen adtak hírt szűkebb környezetük egyesületünk szempontjából legfontosabb eseményeiről, eredményeiről, gondjairól, terveiről, a végzett munkáról. Renkecz József Sárszentlőrinc-Úzd honismereti és kulturális eseményeiről, a tartalmas programokkal immár negyedik éve megrendezett népfőiskoláról szólt. Kölesden dr. Kiszler Gyuláné 1977-ben életre hívott felnőtt és ifjúsági szakkörének tagjaival végez helytörténeti és néprajzi gyűjtőmunkát. Diaképek segítségével idézte fel a felkutatott régi tárgyakat, fotókat bemutató kiállítások egy-egy pillanatát. Dr. Szilágyi Mihály a szekszárdi város-történeti klub 25. évére emlékezett, Frey György a Palánki Csapó Dániel Szakközépis-kolában rendezett Megyei Tudományos Diákköri Konferencia gazdag anyagából adott válogatást. Bai József a lengyeli cigány-veszedelem 50. évfordulóján felolvasta a témában megjelent munkáját. Dr. Szabó Géza az évek óta a Honismereti Szövetség támogatásával folyó bölcskei és regölyi táborok azon tapasztalatait vette számba, amelyek a honismereti mozgalmat gazdagíthatják.

A folytatás eredményében az Egyesületi Nap keretében elhangzott „ötperceseket” az 1994-ben létrehozott egyesületi adattár feldolgozott eredményeivel és a tevékenységünkéről készült tájékoztatóval kiegészítve szeretnénk eljuttatni tagjainkhoz.

Nagy Janka Teodóra

In memoriam Laki János (1932-1994)

Mai korunkban egyre kevesebb az olyan pedagógus, aki szaktantárgyak tanítása mellett szerteágazó szakmai és társadalmi tevékenységet is folytat. Pécssett született 1932. március 25-én. A polgári fiúiskola elvégzését követően a Pécsi Tanítóképző növendéke lett, majd 1951 után gyakorló tanárként Dióviszlon kezdte pályáját, amelynek következő állomása 1952-től Beremend lett. Itt tanítva tett képesítő vizsgát, és szerezte meg a tanítói oklevelet, majd elvégezte a Pécsi Pedagógiai Főiskola történelem-földrajz szakát 1954-ben. Előbb Harkányfürdőn, majd a Pécs-Vasasi és a Pusztaszabolcsi, végül pedig az Egyetem utcai Általános Iskolában tanított.

Iskolai munkája mellett volt iskolai könyvterjesztő, vöröskeresztes felelős, társadalomtudományi munkaközösség vezető, de közéleti munkáját az Egyetem utcai Általános Iskolában szervezett várostörténeti-levéltári szakkörének működtetésével koronázta meg. Tanítványainak sorát hosszú éveken keresztül ismertette meg lakóhelyük történetével, a levéltári kutatás alapjaival. Amikor pedig a Baranya Megyei levéltár anyagainak költöztetéséről volt szó, a szervezésben segített, tanári felügyeleti munkát vállalt. Nagy érdeme volt az iskola és a levéltár jó kapcsolatainak kiépítésében.

Idejéből helytörténeti, levéltári kutatómunkára is tellett. Egyik tevékeny tagja volt a megye községtörténeti lexikonának anyagát összeállító munkacsoportnak, éveken át szorgalmasan és önzetlenül tárta föl a vállalt anyagot. Utolsó munkahelye, iskolája történetéről könyve jelent meg, tanulmányait a Baranyai Helytörténetírás és a Baranya című folyóirat közölte.

Dr. Vargha Dezső

Rumi Rajki István: Szent István (USA. Ohio állam, Youngstown)